

Ο ΤΑΦΟΣ ΕΝΟΣ ΕΛΛΗΝΟΣ ΑΓΩΝΙΣΤΟΥ
ΕΙΣ ΤΟ ΜΟΝΑΧΟΝ

(ΤΟΥ ΗΛΙΑ ΚΑΤΣΑΚΟΥ ΝΙΚΗΤΟΠΟΙΗΤΗ)

Ἰς τὸ παλαιὸν Νεκροταφεῖον τοῦ Μονάχου, τὸ εὐρισκόμενον εἰς τὴν δεξιὰν ὄχθην τοῦ διαρρέοντος τὴν πόλιν ποταμοῦ Ἰσαρου, ὑπάρχει ὑπέροχος τάφος ὑπέροχου Ἑλληνος Ἀγωνιστοῦ, τοῦ Ἡλία Κατσακού Μαυρομιχάλη. Ὅταν πρὸ τριάντα περίπου ἔτων ἔσπουδαζα εἰς τὸ Μόναχον, τὸν ἀνεζήτησα κατ' ἐντολὴν τοῦ ἀξίου υἱοῦ του, τοῦ μακαρίτου Καπετὰν - Γιάννη Κατσακού Μαυρομιχάλη, σεβαστοῦ ἀναδόχου μου, καὶ τὸν εὗρηκα μὲ πολλὴν εὐκολίαν. Ἔχει ἀνιδρυθῆ εἰς κεντρικὴν καὶ ἐπιφανεστάτην θέσιν, ὃ δὲ φύλαξ τοῦ Νεκροταφείου εἰς τὸν ἐρωτῶντ ἠξεύρει νὰ δεῖξῃ ἀμέσως τὸν τάφον τοῦ «Ἑλληνος Ὑππιστοῦ». Εἰς σχῆμα ἀρχαίας ἀττικῆς ἐπιτυμβίας στήλι ὑψώνεται ἀπλὸς καὶ μεγαλοπρεπής, σεβάσιμος καὶ ἐπιβλητικὸς, πώρινος ὀγκόλιθος ὕψους 2½ περίπου μέτρων. Εἰ τὸ ἀέτωμα τῆς στήλης παρίσταται ἀνάγλυφος λέων ἀναπαυόμενος, ἔμβλημα τοῦ ἰδρύσαντος τὸν τάφον Βαυαρὸ Βασιλέως, ἀλλὰ καὶ σύμβολον τῆς ἰσχύος τοῦ τιμηθέντος νεκροῦ. Τὴν σμίλην τοῦ γλύπτου συνεπλήρωσεν εἰς τὴν λιτὴν διακόσμησιν τῆς στήλης καὶ ὁ χρωστήρ τοῦ ζωγράφου μὲ κοσμήματα ἀπλᾶ, ἀπὸ τὰ γνωστὰ τῆς ἀρχαίας Ἑλληνικῆς γραφικῆς, τὰ ὁποῖα ἔσβυσεν ἐν μέρει ὁ χρόνος.

Εἰς τὴν ἐμπροστινὴν ὄψιν τῆς στήλης ἔχει χαραχθῆ μὲ κεφαλαῖα ἑλληνικὰ γράμματα τὸ ἀκόλουθον ἐπίγραμμα τοῦ

τότε Καθηγητοῦ καὶ Προέδρου τῆς Βαυαρικῆς Ἀκαδημίας Φρειδερίκου Θεϊρσίου, τοῦ ἐπικληθέντος διὰ τὴν σοφίαν του «*praecceptoris Bavariae*», ὅστις ἦτο ἐκ τῶν πρώτων καὶ ἐνθουσιωδεστάτων φίλων τῆς ἀναγεννωμένης Ἑλλάδος.

Ἐνθάδε κεῖται

*Ἡλίας Μαυρομιχάλης ὁ Σπαρτιάτης
ἱππότης τῆς Βασιλικῆς τάξεως τοῦ Σωτήρος
Ταγματάρχης καὶ Ὑπασπιστῆς
τῆς Α. Μ.*

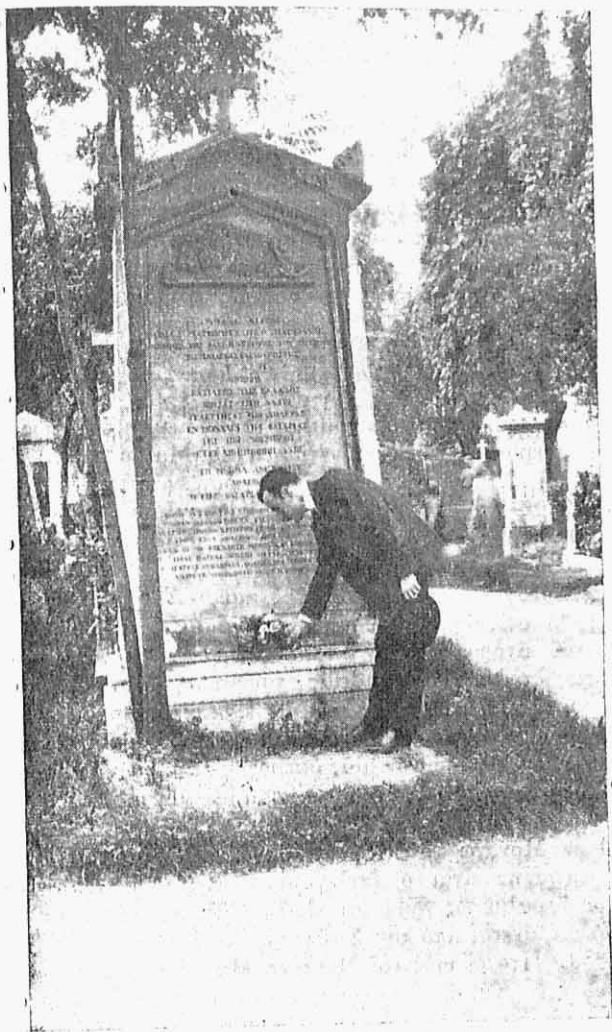
*Ὁθωνος Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος
βιώσας ἔτη 33, τελευτήσας ὑπὸ
χολέρας ἐν Μονάχῳ τῆς Βαυαρίας
τῇ 8 Νοεμβρίου ἔτει 1836
Τὸ μνηῆμα ἀνέστησε Λοδοῖκος
ὁ τῆς Βαυαρίας Βασιλεὺς.*

«*Ὀῦρεα τᾶς Σπάρτας προλιπών, τριφιλάτου ἄνακτος
»ψυχὰν πιστὰ φρονέων καὶ κλέος εἰρουσάμην.
»Ἀνδρῶν ἠρώων κρατερόν γένος, ὧν θαμὰ ἐν ὅπλοις
»ἀρχὸς ἔβαν πολέμων ἔργα αἰδηλα δαεῖς.
»Ἄλλὰ οὐ μὲ ἐξεσάωσε μένος καὶ ἀθέσφατος ἀλκή
»τῆλε πάτρας ρούσῳ λυγρᾷ ἀπολλύμενον.
»ὦ Πατρίς, ὦ Βασιλεῦ, ὦ ἀνήλικα τέκνα καὶ οἶκος,
»χαίρετε! Ὀδύρεσθαι δὲ οὐ πάτριον γερεῖν».*

Τὸ ἐπίγραμμα ἐπαναλαμβάνεται καὶ εἰς γερμανικὴν μετάφρασιν ἐπὶ τῆς ὀπισθίας πλευρᾶς τῆς στήλης, παραφραζόμενον δὲ εἰς τὴν σημερινὴν μας γλῶσσαν λέγει περίπου τὰ ἑξῆς:

«*Ἀφήσας τὰ βουνὰ τῆς Μάνης¹, ἐφρούρησα μὲ πίστιν τὴν
ζωὴν καὶ τὴν τιμὴν πολυφιλήτου ἄνακτος. Καταγόμενος ἀπὸ
ἄνδρας ἠρώας ἐβάδισα συχνὰ εἰς τὰ ὄπλα ὡς ἀρχηγὸς ἔμπει-*

¹ Σπάρτη κατὰ τὴν Ἐπανάστασιν καὶ εἰς τοὺς ἀμέσους ὑστερον χρόνους ἐλέγετο ἡ Μάνη, Σπαρτιάτης δὲ ὁ Μανιάτης.

Ο τάφος του Ήλια Κατσόκου Μαυρομαγάλη εις τὸ Μόναχον.

ρος τῶν καταστρεπτικῶν ἔργων τοῦ πολέμου. Ἄλλὰ δὲν με ἔσωσε οὔτε ἡ ἀνδρεία, οὔτε ἡ μεγάλη μου ρώμη ἀπὸ τὸν χαμὸν ποὺ μοῦ ἔφερε μακρὰν τῆς πατρίδος ἢ ὀλεθρία νόσος. Πατρίδα μου, Βασιλιᾶ μου, ἀνήλικά μου παιδιὰ καὶ σπιτὶ, χαίρετε! Νὰ κλαῖμε δὲν ταιριάζει σὴ γειὰ μας».

Ἐνάμεσα δὲ εἰς τὰ χαραγμένα ὀνόματα περαστικῶν Ἑλλήνων, τῶν ὁποίων τὴν γνωστὴν συνήθειαν εὐκόλυνεν ἐδῶ καὶ ἡ μαλακότης τοῦ λίθου, εὐρίσκεται ἐπίσης χαραγμένον ἄτεχνον καὶ ἀνορθόγραφον τὸ νοσταλγικὸν δίστιχον :

»Νά 'μουν πουλὶ νὰ πέταγα νὰ πῆγαίνα τ' ἀψήλου
 »ν' ἀγνάντευα τὸ πέλαγο καὶ τὰ βουνὰ τῆς Μάνης.

Τὸ ἐπιτάφιον τοῦτο ἐπίγραμμα ἐδημοσιεύθη ἐσχάτως εἰς τὴν ἑφημερίδα «Ἐλεύθερον Βῆμα» (26 Μαΐου 1935) ἀπὸ τὸν Ἀλέξ. Σταΐνμετς, ὅστις, ἂν ἐγνώριζεν ὅτι εἶχε τοῦτο δημοσιευθῆ ἀπὸ τὸν Δημ. Γρ. Καμπούρογλου (κατ' ἰδικὴν μου ἀνακοίνωσιν εἰς τὰς «Μελέτας καὶ Ἐρεῦνας» του σελ. 254) καὶ ἀκόμη παλαιότερα ἀπὸ τὸν Σπυρ. Παπαγεωργίου (Ἡ ἐν Μονάχῳ Ἑλληνικὴ Κοινότης καὶ ἡ Ἑλληνικὴ Ἐκκλησία 1903 σελ. 68), δὲν θὰ ἔγραφεν ἀσαφῆ καὶ ἀμφίβολα περὶ τοῦ ἀνδρὸς εἰς τὸν ὅποιον ἀνήκει ὁ τάφος, παρασυρθεὶς ἀπὸ τὰς ἀνακριβείας τοῦ περὶ Μαυρομιχαλῶν ἀρθροῦ τῆς Μεγάλης Ἑλληνικῆς Ἐγκυκλοπαιδείας. Πρὸς ἐπανόρθωσιν λοιπὸν τῶν ἀνακριβειῶν τούτων καὶ εἰς ἑκατονταέτηρον μνημόσυνον μιᾶς ὑπερόχου καὶ ἡρωϊκῆς μορφῆς τοῦ Ἀγῶνος γράφονται ἐδῶ αἱ γραμμαὶ αὐταί.

Ἐν Μονάχῳ τὸ 1836 ἀποθανὼν καὶ ταφεὶς Ἡλίας Μαυρομιχάλης εἶναι ὁ ἐπιλεγόμενος Κατσάκος, περὶ τοῦ ὁποίου ἐσφαλμένως γράφεται εἰς τὴν Ἐγκυκλοπαιδεῖαν καὶ ἐπαναλαμβάνεται ἀπὸ τὸν Σταΐνμετς ὅτι ἀπέθανεν ἐν Μάνῃ τὸ 1859. Ἦτο δὲ υἱὸς τοῦ Ἰωάννη Μαυρομιχάλη τοῦ ἐπικαλουμένου Κατσῆ, νεωτέρου ἀδελφοῦ τοῦ Πετρόμπεη. Ὁ Κατσῆς ἐφημίζετο διὰ τὴν ἀνδρικήν του ὠραιότητα καὶ εἶχε τόσον μεγάλην ἐπιρροὴν εἰς τὴν Μάνην, ὥστε ἐχαρακτη-

ρίζετο καὶ ἀπεκαλεῖτο «Βασιλιᾶς». Λέγουν μάλιστα ὅτι, ὅταν τὸ 1815 ἀφηρέθη ἡ ἡγεμονία τῆς Μάνης ἀπὸ τὸν Θεοδώρομπειν Γρηγοράκη, ὁ Καπουδάν-Πασᾶς ἀποβλέψας διὰ τὴν διαδοχὴν εἰς τὴν ἰσχυρὰν οἰκογενεῖαν τῶν Μαυρομιχαλαίων, προσέφερε κατ' ἀρχὰς τὸ μπεηλίκι εἰς τὸν Ἰωάννην Κατοῆν Μαυρομιχάλην. Ἄλλ' αὐτὸς ἠρηγήθη νὰ δεχθῆ τὸ προσφερόμενον ἀξίωμα ἰσχυρισθεὶς ὅτι ἔχων πρεσβύτερον ἀδελφόν, τὸν Πέτρον, ἐμποδίζεται ἀπὸ τὰ λακωνικὰ ἔθιμα, τὰ ἐπιβάλλοντα σεβασμὸν εἰς τὴν οἰκογενειακὴν ἱεραρχίαν. Καὶ ἔτσι διωρίσθη ὁ Πετρόμπεης. Κατὰ τὸν Ἀγῶνα δὲν φαίνεται νὰ ἔχη ὁ Κατοῆς ἔντονον πολεμικὴν ἢ πολιτικὴν δρασίαν. Ἐνῶ δηλαδὴ ὅλοι οἱ ἄλλοι ἀδελφοὶ του, ὁ Πετρόμπεης, ὁ Κυριακούλης, ὁ Κωνσταντῖνος, ὁ Ἀντώνης, κινουῦνται εἰς ὅλα τὰ σημεῖα τῆς ἐπαναστατημένης Ἑλλάδος, αὐτὸς παραμένει εἰς τὴν Μάνην διοικῶν τὸν τόπον καὶ διευθύνων τὰ οἰκογενειακὰ πράγματα τῶν Μαυρομιχαλαίων. Μόνον εἰς τὰς ἀρχὰς τῆς ἐπαναστάσεως βλέπομεν αὐτὸν νὰ δρᾷ εἰς τὴν πολιορκίαν τῶν κάστρων τῆς Κορώνης καὶ τῆς Μεθώνης, ὕστερον δέ, κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Ἰμβραήμ εἰς τὴν Πελοπόννησον, νὰ διευθύνῃ τὰς στρατολογικὰς καὶ οἰκονομικὰς ὑπηρεσίας τοῦ ἐν Φουρτζάλα (Θουρία) τῆς Μεσσηνίας ἀμυντικοῦ στρατοπέδου. Ἀπὸ τὴν ὑπηρεσίαν του δ' ἐκείνην σώζεται ἀξιόλογον κομμάτι ἡμερολογίου.

Ἄλλ' ἀντὶ τοῦ πατρὸς ἐκινεῖτο εἰς τὴν πρώτην πάντοτε γραμμὴν τοῦ Ἀγῶνος ὁ υἱὸς Ἡλίας, ὅστις κατὰ τὴν λακωνικὴν πατρωνυμικὴν κατάληξιν ἐπωνομάζετο Κατσάκος (υἱὸς τοῦ Κατοῆ) πιθανώτατα πρὸς διακρίσιν ἀπὸ τὸν ὁμώνυμον πρωτεξάδελφόν του Ἡλίαν, τὸν υἱὸν τοῦ Πετρόμπεη, τὸν εἰς Κάρυστον πεσόντα περιφημον Μπεζαντὲ - Ἡλίαν. Μὲ τὴν ἐκρηξιν τῆς Ἐπαναστάσεως ἐμφανίζεται ὁ Ἡλίας Κατσάκος Μαυρομιχάλης, μόλις εἰκοσαετῆς, νὰ ἀνασυγκροτῆ ὡς ἀρχηγὸς λακωνικοῦ σώματος τὴν πρὸ μικροῦ ἐπιχειρηθεῖσαν καὶ διαλυθεῖσαν πολιορκίαν τῆς Κορώνης. Κατὰ τὴν εἰσβολὴν τοῦ Δράμαλη διακρίνεται εἰς τὰς μάχας τῆς Ἀργολίδος καὶ εἰς αὐτὸν ἀνατίθεται ἡ κατάληψις τῆς ἀκροπόλεως τοῦ Ἀργους. Κατὰ δὲ τὴν ἐπιδρομὴν τοῦ Ἰμβραήμ,

ἀφοῦ διέπρεψε καὶ ἐρριποκινδύνευσεν εἰς τὴν Βέργαν τοῦ Ἄλμυροῦ ἐξελθὼν τοῦ ὀχυρώματος καὶ λαφυραγωγῆσας ὁ ἴδιος ὠραιότατον ἀραβικὸν ἵππον, ἔσπευσε κατόπιν εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Μάνης καὶ ἐπὶ κεφαλῆς 300 Μανιατῶν κτυπᾶ τὸν ἐχθρὸν εἰς Μινιάκοβα καὶ σώζει τὸν ἐκεῖ πολιορκούμενον Κοσσονάκον ἀπὸ βέβαιον ὄλεθρον. Ἐπὶ Καποδίστρια, συμμετέχων καὶ αὐτὸς ἐνεργῶς τῆς ἐναντίον τοῦ Κυβερνήτου ἀντιδραστικῆς κινήσεως τῶν Μαυρομιχαλαίων, ἐφυλακίσθη τὸ 1830 εἰς τὸ Νάυπλιον, ὁπόθεν δραπετεύσας ὑπέκρινε τὴν ἐξέγερσιν τῆς Μάνης καὶ ἐτέθη ἐπὶ κεφαλῆς τῶν στασιαστῶν. Συγκατηγορηθεὶς ὅμως κατόπιν μετὰ τῶν συγγενῶν του διὰ τὸν φόνον τοῦ Καποδίστρια, ἀπηλλάγη τῆς ἐπὶ τῇ φονικῇ συνωμοσίᾳ κατηγορίας.

Σπουδαιότερα εἶναι ἡ δρᾶσις καὶ ἡ ἀνάδειξις τοῦ Ἡλίου Κατσάκου κατὰ τοὺς χρόνους τῆς ἐπὶ Ὀθωνος Ἀντιβασιλείας. Εἶναι γνωστὴ ἡ ἀντίδρασις, τὴν ὁποίαν ἐπροκάλεσαν εἰς τὴν Μάνην τὰ μέτρα τῆς Βαυαρικῆς Ἀντιβασιλείας πρὸς κατάπαυσιν τῶν ἐμφυλίων ἐκεῖ πολέμων καὶ πρὸς ἐμπέδωσιν τῆς νομίμου τάξεως. Ὁ βίαιος ἀφοπλισμὸς τὴν ἀτιθάσων Μανιατῶν καὶ ἡ κατεδάφισις τῶν πολεμικῶν των πύργων ἐγένετο ἀφορμὴ ἐνόπλου στάσεως αὐτῶν διὰ τὴν καταστολὴν τῆς ὁποίας εἰργάσθη τελεσφόρως καὶ ἀποτελεσματικῶς ὁ Κατσάκος. Ὀνομασθεὶς ὑπὸ τῆς Ἀντιβασιλείας «Μοίραρχος ὑπεράριθμος» καὶ προσληφθεὶς ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸν τῶν Βαυαρικῶν στρατευμάτων στρατηγὸν Σμάλτς μαζὶ μὲ τὸν Βαυαρὸν ταγματάρχην Φέδερ ὡς σύμβουλος καὶ βοηθὸς διὰ τὴν καταστολὴν τῆς ἐν Μάνη ἀνταρσίας, κτώρθωσε διὰ τῶν δραστηρίων ἐνεργειῶν του καὶ τῆς ἐξαιρέτου τοπικῆς ἐπιρροῆς του νὰ ἐπιφέρῃ τὸν συμβιβασμὸν καὶ τὴν εἰρήνευσιν τοῦ τόπου. Εἰς αὐτὸν ὀφείλεται ἡ καταστολὴ τοῦ εἰς Τσίμοβαν κινήματος, ἡ διάλυσις τῆς πολιορκίας τῆς Ζαρνάτας, ἡ κατάθεσις τῶν ὄπλων τῆς Ἀνδρουβίστας, ἡ ἀπελευθέρωσις τῶν εἰς Πορτοκάγιο αἰχμαλωτισθέντων Βαυαρῶν, οἵτινες εἰς τὸν Κατσάκον ἐχρεώσθουν τὴν σωτηρίαν ὄχι μόνον τῆς ζωῆς ἀλλὰ καὶ τῆς τιμῆς καὶ τοῦ γοήτρου των. Συνεχίζων δὲ τοὺς ὑπὲρ τῆς τάξεως ἀγῶνάς του καὶ εἰς τὴν Μεσσηνίαν,

ἔδρασε τελεσφόρως εἰς τὴν καταστολὴν τῆς ὑπὸ τοῦ Κολοκοτρώνη ὑποκινηθείσης κατὰ τῆς Ἀντιβασιλείας στάσεως καὶ διεξήγαγε σκληροὺς ἀγῶνας ἐναντίον τοῦ Νικηταροῦ καὶ τοῦ Μητροπέτροβα περιελθὼν εἰς ἄμεσον κίνδυνον ἐν Μιρομάνη, ἀπὸ τὸν ὁποῖον ἐσώθη διὰ ἐγκαίρου συνδρομῆς τοῦ νεωτέρου ἀδελφοῦ του Γερμανοῦ, καὶ ἀναγκασθεὶς νὰ καύσῃ τὸ χωρίον Ἀσλάναγα, τὸ ὁποῖον ἐχρησίμευεν ὡς φωλεὰ τῶν στασιαστῶν. Ὅταν δὲ κατεστάλη καὶ ἡ στάσις ἐκείνη, ὁ Σμάλτς διαλύσας τὰ σώματα ἀφῆκε δύο μόνον ἐν ἐνεργείᾳ, τοῦ Γαρδικιώτη εἰς τὴν Ἀρκαδίαν καὶ τοῦ Κατσάκου εἰς τὴν Μεσσηνίαν. Ἡ τότε ἐν Ναυπλίῳ ἐκδιδομένη ἔφημερις «Σωτήρ» ἀναγράφει συχνὰ καὶ μὲ λεπτομερείας τοὺς ὑπὲρ τῆς τάξεως ἀθλοῦς τοῦ Κατσάκου.

Μὲ τὴν μεταφορὰν τῆς πρωτεύουσας εἰς Ἀθήνας καὶ τὴν ἐνηλικίωσιν τοῦ Βασιλέως συμπίπτει τὸ ἀποκορύφωμα τῆς αἴγλης τοῦ Ἡλία Κατσάκου. Εἰς ἀναγνώρισιν καὶ ἀνταμοιβὴν τῶν πρὸς τὸν θρόνον ὑπηρεσιῶν του καὶ πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς ἰσχυρᾶς λακωνικῆς οἰκογενείας, τῆς ὁποίας μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ἄλλου Ἡλία, τοῦ Γεωργάκη, τοῦ Ἰωάννη, τοῦ Κυριακούλη, τοῦ Κωνσταντίνου, ὁ Ἡλίας Κατσάκος ἦτο τὸ ἐγκαλλώπισμα τῶν ἐπιζώντων καὶ ἡ ἐλπίς τῆς νεωτέρας γενεᾶς τῶν Μαυρομιχαλαίων, ὁ Ὅθων προσκαλέσας αὐτὸν πλησίον του, τὸν διώρισεν Ὑπασπιστὴν του. Εἰς τὴν νεοσύστατον Ἑλληνικὴν Αὐλὴν καὶ εἰς τὴν νεόπηκτον τότε ἀθηναϊκὴν κοινωνίαν ἡ ἐμφάνισις τοῦ Ἡλία Κατσάκου ἔκαμε καταπληκτικὴν ἐντύπωσιν καὶ ἡ φυσιογνωμία τοῦ ἔλαμψε κυριολεκτικῶς μὲ τὰς ψυχικὰς καὶ σωματικὰς ἀρετάς της. Τὸ ὑψηλὸν καὶ εὐλύγιστον ἀνάστημά του, τὸ ὠραῖο του πρόσωπον μὲ τὰ ἀπολλώνεια χαρακτηριστικά, ἡ εὐγένεια καὶ ἡ μέχρι παρατολμίας ἀνδρεία του, εἶχαν ἐπισύρει τὸν θαυμασμόν Ἑλλήνων καὶ ξένων, μάλιστα τῶν ξένων.

Εἶναι γνωστὸς ὁ θρύλος ποῦ ἐπλάσθη γύρω ἀπὸ τὰς σχέσεις του μὲ τὴν Δούκισσαν τῆς Πλακεντίας, τὴν ἐκκεντρικὴν ἐκείνην ξένην τῶν Ἀθηνῶν, ἣτις, φειδωλὴ καὶ ἐλεγκτικὴ εἰς τὰς σχέσεις της, ἐδέχετο κατ' ἐξαίρεσιν εἰς τὸ μέγαρόν της τὸν Κατσάκον συχνὰ καὶ μὲ οἰκειότητα εὐλόγως

τότε σχολιαζομένην. Ἐλέγετο δηλαδή ὅτι ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποῦ ὁ Κατσάκος εἶχε σώσει τὴν ζωὴν τῆς Δουκίσσης καὶ τῆς κόρης τῆς ἀπὸ τὸν κίνδυνον ποῦ διέτρεξαν νὰ κρημνισθοῦν εἰς τὸ ρεῦμα τοῦ Ἰλισσοῦ ἀπὸ τὰ ἀφηνιασμένα ἄλογα τῆς ἀμάξης των, ἀναχαιτίσας μὲ τὰ στιβαρά του χέρια ἢ καὶ πυροβολήσας μὲ τόλμην καὶ δεξιότητα αὐτά, ὁ εὐγενὴς Μανιάτης καὶ γενναῖος τοῦ Βασιλέως Ὑπασπιστῆς εἶχε λατρευθῆ ἀπὸ μὲν μητέρα καὶ κόρην ὡς σωτήρ, ἀπὸ δὲ τὴν κόρην καὶ ὡς ἐπίδοξος μνηστήρ. Ὁ ρωμαντικὸς αὐτὸς θρύλος, ὁ ὁποῖος βεβαιώνεται καὶ ἀπὸ τὴν οἰκογενειακὴν παράδοσιν τῶν Μαυρομαχαλαίων, ἐνισχύεται καὶ ἀπὸ τὸ διαζύγιον τοῦ Κατσάκου, ὁ ὁποῖος δὲν διετέλει τότε ἐν χρεΐα, ὡς κοινῶς φέρεται, ἀλλὰ διεζεύχθη ἔκουσίως καὶ κατ' ἄμοιβαίαν συγκατάθεσιν τὴν σύζυγόν του, τὴν ὁποίαν καὶ ὑπάνδρευσε μὲ Λάκωνα φίλον του, Κατρίνην ὀνόματι. Εἶναι πιθανώτατον ὅτι ἡ πρᾶξις αὕτη ὑπηγορεύθη ἀπὸ τὴν προσπάθειαν διευκολύνσεως τοῦ γάμου τοῦ Κατσάκου μετὰ τῆς κομῆσεως Ἐλίξης Λεμπρὲν καὶ ὅτι ὁ δουρικὸς αὐτὸς γάμος θὰ συνετελεῖτο ἂν δὲν ἐπηκολούθει ἄμεσον καὶ σύγχρονον σχεδὸν τὸ τραγικὸν τέλος τῶν δύο τούτων θρυλικῶν ὑπάρξεων.

Τὸν Ἀπρίλιον τοῦ 1836 ταξιδεύσας ὁ νεαρὸς Βασιλεὺς εἰς Γερμανίαν πρὸς ἐξεύρεσιν νύμφης προσέλαβε μαζί του δύο Ὑπασπιστάς, τὸν Ἀντώνιον Μιαούλην καὶ τὸν Ἡλίαν Κατσάκον. Ἄλλ' ὅταν ἡ βασιλικὴ συνοδεία ἔφθασεν εἰς τὸ Μόναχον, ἡ πόλις ἐδεκατίζετο ἀπὸ φοβερὰν ἐπιδημίαν χολέρας, εἰς τὴν ὁποίαν προσβληθεὶς μὲ τὴν σειρὰν του καὶ ὁ Κατσάκος ὑπέκυψεν, καθὼς ὑπέκυψεν ὀλίγον ὕστερον εἰς τὴν ἰδίαν νόσον καὶ ὁ σύντροφος καὶ συνάδελφός του Μιαούλης ἀποθανὼν καὶ ταφεὶς εἰς Οὐφφενχάϊμ τῆς Βαυαρίας κατὰ τὴν ἀπὸ Μονάχου εἰς Ὀλδεμβούργον βασιλικὴν πορείαν. Πόσον ἀγαπήθη καὶ πόσον ἐξετιμήθη ὁ Κατσάκος ἀπὸ τὴν βασιλικὴν οἰκογένειαν καὶ τὴν Αὐλὴν τῆς Βαυαρίας καὶ πόσον ἐθρηνήθη ὁ πρόωρος θάνατός του, τὸ βλέπομεν εἰς τὰς ἐντοπίας ἡμεριδὰς τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καὶ εἰς τὸ λαμπρὸν μνημεῖον, τὸ ὁποῖον ἀνήγειρεν ἐπὶ τοῦ τάφου του ἡ μεγαλοδωρὶα Λουδοβίκου τοῦ Α'. Λέγεται

μάλιστα ὅτι καὶ προσωπογραφία τοῦ Κατσάκου εἶχεν ἐκτελεσθῆ ἀπὸ ἐπιφανῆ τῆς Βαναρικῆς Αὐτῆς ζωγράφου, ἀλλὰ τὰ ἴχνη αὐτῆς δὲν κατώρθωσα ν' ἀνεύρω εἰς τὸ Μόναχον.

Εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 314 (1836) φύλλον τῆς «Γενικῆς Ἐφημερίδος» τοῦ Ἄουγσβουργ διαβάζομεν: «Τὴν περασμένην νύχτα (6 Νοεμβρίου) μεταξὺ ἄλλων ἀπέθανεν εἰς τὸ βασιλικὸν ἀνάκτορον κάτοχος ἐνδόξου ὀνόματος, ὁ ὑπασπιστὴς τῆς Α. Μ. τοῦ Ὁθωνος Κατσάκος Μαυρομιχάλης, ὅστις συνώδευσεν ἐδῶ τὴν Α. Μ. εἰς ἡλικίαν πολὺν νέαν, διακρινόμενος διὰ τὴν μόρφωσιν καὶ τὸ θάρρος του. Τὰ προσόντα αὐτὰ καὶ ἡ εὐνοία τοῦ βασιλέως του τὸν ὠδήγουν εἰς ὑψηλοὺς ἐν τῇ πατρίδι του προορισμούς».

Εἰς τὸ ὑπ' ἀρ. 315: «Σήμερα (8 Νοεμβρίου) τὸ ἀπόγευμα ἐκηδεύθη ὁ ὑπασπιστὴς τῆς Α. Μ. τοῦ Βασιλέως τῆς Ἑλλάδος ἀντισυνταγματάρχης Μαυρομιχάλης μὲ στρατιωτικὰς τιμὰς». Εἰς δὲ τὸ παράρτημα αὐτῆς (ἀρ. 536 τῆς 11 Νοεμβρ. 1836) δημοσιεύεται μακρὰ καὶ πολὺστηλος νεκρολογία, ἀπὸ τὴν ὁποίαν παραθέτομεν μερικὰς περικοπὰς πού παρέχουν καὶ ἀγνώστους περὶ τοῦ Κατσάκου βιογραφικὰς εἰδήσεις. Ἀφοῦ εἰς τὴν ἀρχὴν ἐκτίθεται διὰ μακρῶν τὸ ἱστορικὸν τῆς οἰκογενείας τῶν Μαυρομιχαλαίων καὶ ἡ ἐπὶ Καποδίστρια δρᾶσις τοῦ Ἡλία Κατσάκου, ἐξακολουθεῖ ἡ νεκρολογία:

«Μετὰ τὴν κατάλυσιν τοῦ Κερκυρο - Ρωσικοῦ κόμματος ἐτάχθη ὁ Κατσάκος μὲ ὄλην τὴν οἰκογένειάν του ἐνθουσιώδης ὑποσηρικτῆς τῆς Βασιλείας καὶ ὡς τοιοῦτος ἀντιμετώπισε σκληροὺς ἀγῶνας εἰς τὴν Μεσσηνίαν μὲ τοὺς ἀντιθέτους καὶ τὸν Νικήταν, ὅστις παρ' ὀλίγον γὰ τὸν καταστρέφη. Διότι ὀδηγῶν (ὁ Νικηταρᾶς) τοὺς Μεσσηνίους ἀνιάρτας ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ Καποδίστρια καὶ τοῦ Κολοκοιτρώνη, τοῦ ἐπετέθη καὶ τὸν εἶχε πολιορκημένον ἐπὶ τρεῖς ἡμέρας εἰς τὸ χωρίον Μικρομάνη. Ἀλλὰ τὴν 4^{ην} ἡμέραν ἐπελθὼν ὀρμητικὸς ὁ νεώτερος 18ετῆς ἀδελφός του Γερμανὸς μὲ σῶμα Μανιατῶν τὸν ἔσωσεν ἐκ τοῦ κινδύνου. Μὲ τὴν ἄφιξιν τῆς Ἀντιβασιλείας ὁ Κατσάκος ἀπὸ στρατηγὸς ἔγινε λοχαγός. Ἀλλὰ τοῦτο οὐδόλως τὸν ἐμπόδισεν ἀπὸ τοῦ γὰ δρᾶσθαι καὶ

νὰ καταστείλῃ τὴν κατὰ τῆς Ἀντιβασιλείας ἐξεγερθεῖσαν στά-
 σιν τῆς Μεσογρίας καὶ τῆς Μάνης. Ἐνεκα δὲ τῶν ὑπηρε-
 σιῶν του τούτων, αἵτινες ἔφεραν τὴν ὑποταγὴν καὶ τὴν τάξιν
 εἰς τὴν Μάνην, ἐπροδιβάσθη εἰς ἀντιουνταγματάρχην καὶ
 ἔγινεν ὑπασιπιστῆς τῆς Α. Μ. τοῦ βασιλέως Ὁθωνος. Ὑπὸ
 τὴν ιδιότητά του ταύτην συνάδενσε τὸν νεαρὸν μονάρχην
 εἰς Γερμανίαν καὶ μαζί του ἐταξίδευσεν ὅλην τὴν Μεσημ-
 βροντὴν Γερμανίαν, τὴν Ρηνανίαν, τὴν Σαξωνίαν, τὸ Βραν-
 δεμβούργον. Τὸ ὑψηλὸν καὶ λαμπρὸν ἀνάστημα τοῦ Βθετοῦς
 ἀνδρὸς μὲ τὴν ὥραϊαν ἔθνικὴν ἐνδυμασίαν εἴλκυε παντοῦ
 τὴν προσοχὴν καὶ τὴν συμπάθειαν τῶν κατοίκων, οἵτινες εἰς
 τὸ πρόσωπον τοῦ Κατσάκου ἔβλεπον ἓνα ἐκ τῶν γηγαιῶν
 ἡρώων, οἵτινες μὲ καρτερίαν καὶ μὲ ἀνυπέροβλητον θάρρος
 διεξήγαγον νικηφόρως τὸν τελευταῖον ἀξιοθαύμαστον ἀγῶνα
 ἐναντίον δεσπότητος ἰσχυροῦ καὶ ἀλαζόνος. Ὅσοι τὸν ἐπλη-
 σίαζαν ἐθέλοντο ἀπὸ τὴν ἀνοικτόκαρδον καὶ ἀνεπιτήδευτον
 συμπεριφορὰν του, ἢ δὲ μέχρις αὐταπαρνήσεως ἀφοσιώσις
 του εἰς τὸ πρόσωπον τοῦ νεαροῦ μονάρχου του τοῦ ἐξεσφά-
 λισε τὴν ἀγάπην, τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν συμπάθειαν τῆς
 χώρας μας, ἥτις ἐξετίμα τὸ γένος του, τὸ πρόσωπόν του καὶ
 τὰς πράξεις του. Εἰς ὅσους ἐγνώριζον τὸ γιγάντειον σῶμα
 καὶ τὴν φουικὴν καὶ ἠθικὴν ρώμην τοῦ νέου ἀνδρός, τὴν
 ἐνέργειαν καὶ τὸ σφριγὸς τοῦ ὄργανισμοῦ του, εἶναι ἀκατα-
 νόητον πῶς ἦτο δυνατόν νὰ ὑποκύνουν ὅλαι αὐταὶ αἱ δυνά-
 μεις εἰς τὴν νόσον, ἥτις παρὰ τὴν σκληρότητά της ἐπιστεῦετο
 ὅτι εἰς τὸ τέλος ἤθελε νικηθῆ. Ἡ πρώτη ἀφορμὴ ἐδόθη, ὡς
 λέγουσι, ἀπὸ κρυολόγημα, ποὺ ἐπῆρεν εἰς τὸ κνήμη, ὅπου
 τὴν περασμένην Πέμπτην ἐπέρασε ὅλην τὴν ἡμέραν ἐνδυ-
 μένος ἐλαφρὰ παρ' ὅλην τὴν ὑπερβόρειον αὐτὴν κακοκαιρίαν.
 Ἄλλη αἰτία ἦτο ἡ περιφρόνησις ποὺ ἠσθάνετο εἰς τὴν ἀρρώ-
 στια μὲ τὴν σκέψιν ὅτι αὐτὸς ποὺ ἐπέρασε εἰς τὴν πατρίδα του
 ὅλους τοὺς κινδύνους ἀσθενειῶν καὶ μαχῶν χωρὶς νὰ πάθῃ
 τίποτε, ἦτο ὑποχρεωμένος ἐδῶ εἰς τὴν ξενητείαν νὰ ὑπομένῃ ἐπὶ
 τῆς κλίνης ὡσάν γυναῖκα τὰς προφυλάξεις καὶ τὰς περιποιήσεις
 τῶν ἰατρῶν. Ὑποτιμῶν λοιπὸν τὴν κατάστασιν του ἐλοι-
 δόρει τοὺς φίλους ποὺ τὸν συνεβούλευαν ἢ τὸν ἐμάλωναν,

καὶ ὅταν τοῦ ὠμίλου διὰ χολέραν, τοὺς ἀπὴντα μὲ τὴν ἀστείότητα, ὅτι «αὐτὴ εἶναι γυναῖκα αὐτὸς δὲ δὲν φοβεῖται τίς γυναῖκες». Ἔτσι ἀνεπτύχθη τὸ κακὸν εἰς τὸν ἰσχυρὸν ὀργανισμόν του καὶ τὴν Κυριακὴν τὸ πρῶτ' εἶχε σφοδρότατον ἐμετὸν μὲ δυνατοὺς πόνους, οἱ ὁποῖοι παρὰ τὰς ἰατρικὰς βοηθείας καὶ τὴν δύναμιν τοῦ ὀργανισμοῦ του, τοῦ ἔφεραν ἐντὸς 16 ὥρῶν τὸν θάνατον, τὸν ὁποῖον ἀντιμετώπισε μὲ ἀταραξίαν ἤρωος. Ἐκοινώνησε ἀπὸ τὸν Ἕλληνα ἱερέα μὲ συγκίνησιν καὶ εὐλάβειαν τῆς ἁγίας μεταλήψεως καὶ δύο ὥρας πρὸ τοῦ θανάτου του ὅταν τὸν εἶδεν εἰς τὸ δωμάτιόν του μὲ τὸ Εὐαγγέλιον, τοῦ εἶπε ζωηρά: «Δεῖξου ὑπὲρ ἐμοῦ γεροντάκι». (Ἡ λέξις παρατίθεται ἑλληνικὰ εἰς τὸ γερμανικὸν κείμενον). «Γιὰ μὲ δὲν ὑπάρχει πλέον ἐλπίς. Ἄνοιξέ μου τὴν πύλιν τῆς εὐσπλαγχνίας». Περὶ τὴν 10^{ην} ὥραν ἢ ἀντίστασις τῆς ἰσχυρᾶς του φύσεως ἐκάμφθη τελείως καὶ ἐκοιμήθη ἤρεμα περιβαλλόμενος ἀπὸ κλαίοντας συμπατριώτας καὶ Γερμανοὺς φίλους. Ὁ ἐξαφνικὸς θάνατός του μέσα εἰς τὸ παλάτι, ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια τῶν δύο μοναρχῶν καὶ ὀλίγας ἐβδομάδας πρὸ τῶν ἐπικειμένων γάμων τοῦ βασιλέως του, ὅστις τὸν ὑπερηγάπα, ἔκαμε παντοῦ ὀδυνηρὰν ἐντύπωσιν. Σήμερον τὸ ἀπόγευμα εἰς τὰς 3 θὰ κηδευθῆ μὲ τιμὰς στρατιωτικὰς κατὰ τὰ ἑλληνικὰ ἐκκλησιαστικὰ ἔθιμα. Ἄς εἶναι ἐλαφρὰ ἢ γῆ τοῦ νέου καὶ εὐγενοῦς ἤρωος, ὅστις μὴ εὐρῶν τὸν θάνατον εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ πατρίου ἐδάφους, ἦτο πεπρωμένον νὰ πέσῃ ἀπὸ χολέραν εἰς τὴν ξένην, ἀλλὰ πλησίον ὁμως τοῦ βασιλέως του, τιμημένος μὲ τὸ πένθος του καὶ μὲ τὸ πένθος ὄλων ὅσοι τὸν ἐγνώρισαν». Ὁμιλεῖ κατόπιν περὶ τῆς οἰκογενειακῆς τοῦ Κατσάκου καταστάσεως καὶ τῶν συγγενῶν του, τοὺς ὁποῖους ἀπαριθμεῖ, καὶ καταλήγει ἢ μακρὰ νεκρολογία μὲ ὕμνον πρὸς τὴν ἑκατοντούτιδα μητέρα τοῦ Πετρόμπεη καὶ μάρμην τοῦ νεκροῦ, πρὸς τὸν ὁποῖον, λέγει, ἔτρεφεν αὕτη ἐξαιρετικὴν ἀδυναμίαν.

Ἡ ἰδία ἐφημερὶς εὐρίσκει εὐκαιρίαν καὶ εἰς τὴν νεκρολογίαν τοῦ Μιαούλη (Παράρτ. 552) νὰ ἐξάρῃ τὰ χαρακτηριστικὰ τοῦ Κατσάκου. Συγκρίνουσα τοὺς δύο ἄτυχους Ἕλληνας Ὑπασπιστὰς τοῦ Ὁθωνοῦ λέγει ὅτι τὰ βλέμματα τοῦ Γερ-

μανικοῦ κόσμου εἴλκυε κυρίως ὁ Κατσάκος μὲ τὸ ὑψηλὸν τοῦ ἀνάστημα καὶ μὲ τὴν λαμπρότητα τῆς γραφικῆς τοῦ ἔνδυμασίας. Προσέτι δὲ ὅτι κατ' ἀντίθεσιν τοῦ Μιαούλη, ὅστις ἦτο ἤρεμος, σοβαρὸς καὶ μελαγχολικός, νοσταλγῶν διαρκῶς τὴν Ὑδραν καὶ τὴν οἰκογένειάν του, ὁ Κατσάκος διεκρίνετο διὰ τὴν φαιδρότητα καὶ τὴν εὐδιαθεσίαν του καὶ ἦτο «παιδὶ τῆς φύσεως, ἤρωσ τῶν βουνῶν καὶ τῶν λόγγων, τύπος ἀντιπροσωπευτικὸς τῆς χαρᾶς καὶ τῆς ἀβιάστου διαθέσεως».

Πόσῃν δὲ ἐντύπωσιν ἐνεποίησε καὶ εἰς ἄλλους ἀκόμη ξένους κύκλους ὁ θάνατος τοῦ Κατσάκου, μαρτυρεῖ ἡ μνεῖα αὐτοῦ εἰς τὴν ἐπιτυμβίαν πλάκα τῆς ἐν Ἀθήναις ἀποθανούσης κοιμήσεως Σαπόρτα. Ἐκεῖ ἀναγράφεται μεταξὺ ἄλλων σχετικῶν : «... Λουδοβίκος δὲ ὁ μορογενῆς αὐτῆς υἱὸς ὑπὸ χολέρας ἐννεαίτης ἐτελεύτησεν ἐν Μονάχῳ τῇ 27 Ὀκτωβρ./8 Νοεμβρίου, ἐν ἔτει 1836, ἡμέρᾳ καθ' ἣν ἐνταφιάζετο ἐκεῖ ὁ γενναῖος τοῦ Βασιλέως Ὑπασπιστῆς ὁ συνταγματάρχης Κατσάκος Μαυρομαχάλης». Ὡς γνωστόν, ὁ κόμης Σαπόρτα, αὐλάρχης τοῦ Ὁθωνος, εἶχε συνωδεύσει τότε καὶ αὐτὸς τὸν βασιλέα εἰς τὸ ταξίδι ἐκεῖνο, τὸ ὁποῖον ἀπέβη τόσον ὀλέθριον εἰς τὴν βασιλικὴν συνοδείαν.

Ἄλλὰ καὶ μετὰ θάνατον δὲν ἔπαυσεν ὁ Ἥλιος Κατσάκος ν' ἀπασχολῇ τὴν κοινὴν γνώμην ἐν Ἑλλάδι. Ὁ εὐφάνταστος λαὸς τῆς Μάνης, τρέφων λατρείαν καὶ θαυμασμὸν εἰς τὸν ἐξαιρετὸν ἄνδρα, εἰς τὸ κάλλος του, εἰς τὴν εὐρωστίαν του καὶ εἰς τὴν ἀνδρείαν του, δὲν ἠδύνατο νὰ πιστεύσῃ ὅτι τοιοῦτος ἄνθρωπος εἰς τὴν ἀκμὴν τῆς ἀνδρικῆς του ἡλικίας ἀπέθανε φυσικὸν θάνατον. Καὶ ἐπλάσθη ὁ θρύλος περὶ τῆς ἐν Αὐλῇ τοῦ Μονάχου φαρμακευσεῶς του, ὡς προκληθείσης εἴτε ἐξ ἐρωτικῆς περιπετείας, εἴτε ἐξ ἀντεκδικήσεως τῶν Βαναρῶν δι' ὅσα κακὰ εἶχον ὑποστῆ κατὰ τὴν ἀνταρσίαν ἀπὸ τοὺς Μανιάτας. Ὁ θρύλος αὐτὸς ἀπέτέλεσε θέμα καὶ περιεχόμενον τῆς γνωστῆς μπαλλάδας, ἣτις μὲ διαφόρους παραλλαγὰς ἀλλὰ πάντοτε ὡς «τραγούδι τοῦ Δία τοῦ Κατοῆ» ἐψάλλετο μέχρι πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἰς τὰς ἐορτὰς καὶ τὰ πανηγύρια ἀπὸ τοὺς πλανοδίους λυρωδοῦς

τῆς Πελοποννήσου (*Κ. Πασαγιάννη, Μανιάτικα Μοιρολόγια καὶ Τραγούδια* ἀριθ. 137. *Β. Πετρούνια, Μανιάτικα Μοιρολόγια* ἀριθ. 2). Εὐρῶν δὲ ὁ θρύλος καὶ εἰς τὰς Ἀθήνας μεταξὺ σοβαρῶν προσώπων ἀπήχησιν, ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς σοβαρώτερα γεγονότα. Ὁ ἐκδότης τῆς Ἐφημερίδος «*Ἐλπίς*», ὁ πολὺς Κωνσταντῖνος Λεβίδης, φανατικὸς πολέμιος τῆς ἐν Ἑλλάδι τότε Βαναροκρατίας, υἱοθετήσας τὴν περὶ δολοφονίας τοῦ Κατσάκου διάδοσιν, ἔδέχθη τὸν Νοέμβριον τοῦ 1837 εἰς τὸ Καφενεῖον τῆς Ὠραίας Ἑλλάδος ἐπίθεσιν ἀπὸ δέκα Βαναροὺς ἀξιωματικὸς μὲ τὸν Φέδερ ἐπὶ κεφαλῆς παρόντος καὶ τοῦ Ἰωάννη Κατοῦ Μαυρομιχάλη, τοῦ πατρὸς τοῦ Κατσάκου, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς ποικίλα σχόλια. Ὅταν δὲ ὁ ταγματάρχης Φέδερ ἐπιτιθέμενος εἶπε: «*Αὐτὸς ὁ προμπάρτης εἶναι ὅπου ὑβρίζει τοὺς τιμίους Βαναροὺς*», ὁ Λεβίδης ἀποτεινόμενος πρὸς τὸν παριστάμενον γέρο-Κατοῦν ἀντέστρεψεν: «*Θέλου νὰ εἰποῦν: Αὐτὸς εἶναι ἐκεῖνος, ὅστις στηλιτεύει τοὺς φορεύσαντας τὸν νῖόν σου Κατζάκον εἰς τὴν Βαναρίαν*». Ὁ Λεβίδης δημοσιεύων τὰ τοῦ ἐπεισοδίου τούτου εἰς τὸ Παράρημα τῆς Ἐφημερίδος του (ἀριθ. 85-86) ἔγραψε τὴν ἐξῆς ὑπόσημείωσιν: «*Υπάρχουν, ὡς γνωστόν, πολλὰ καὶ μεγάλα ὑποψίασι ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ κυρίου Κατζῆ, ὁ γενναῖος Κατζάκος, ἐφρονεῦθη εἰς τὴν ἐν Μονάχῳ διαμονήν του ἀπὸ τὸν ἰατρὸν Β. . . . ἐτυπώθη φυλλάδιον ἐμπείρου ἰατροῦ Γερμανοῦ πραγματευομένου περὶ τῆς φαρμακεύσεως ταύτης, θέλομεν δημοσιεύσει κατόπιν μερικὰ τεμάχια*». Ἀλλὰ ἡ ὑπόσχεσις αὐτῆ δὲν ἐξετελέσθη, εἴτε διότι διακοπεῖσα μετὰ τὸ ἐπεισόδιον ἢ ἐκδοσις τῆς «*Ἐλπίδος*», δὲν ἐπανελήφθη παρὰ μετὰ τὴν ψήφισιν τοῦ Συντάγματος τὸ 1843, εἴτε, ὅπερ καὶ τὸ πιθανώτερον, διότι δὲν ὑπῆρχε τοιοῦτο φυλλάδιον.

Λέγουσιν ὅτι ὅταν ὁ Ὄθων ἐπεσκέφθη διὰ τελευταίαν φορὰν εἰς τὸ Μόναχον τὸν ἐτοιμοθάνατον Κατσάκον, οὗτος τοῦ διετύπωσε μὲ μισοσβεσμένην φωνὴν τὴν παράκλησιν: «*Τὰ παιδιὰ μου Μεγαλειότατε!* Ὁ νεαρὸς βασιλεὺς δὲν ἔλησμόνησε τὴν ἐπιθανάτιον παράκλησιν τοῦ ἀγαπημένου του Ὑπασπιστοῦ. Ἐπιστρέψας εἰς Ἑλλάδα ἐφρόντισεν

αὐτοπροσώπως νὰ παραλάβῃ καὶ νὰ προστατεύσῃ τοὺς δύο ἀνηλίκους υἱοὺς τοῦ Κατσάκου, τὸν Ἰωάννην καὶ τὸν Δημήτριον, οἵτινες ἔτυχον ἀδραῖς καὶ ἑλληνοπρεποῦς ἀγωγῆς. Ἐξ αὐτῶν ὁ μὲν Ἰωάννης χρηματίσας ἐπὶ συνεχεῖς περιόδους βουλευτὴς κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη τῆς βασιλείας τοῦ Ὄθωνος καὶ τὰ πρῶτα τοῦ Γεωργίου, διεκρίθη διὰ τὸν χαρακτήρα καὶ τὴν μόρφωσίν του, ἔγινε στενὸς φίλος τοῦ Ἀριστοτέλους Βαλαωρίτη καί, ὅπως ἀναφέρει ὁ τελευταῖος εἰς τὰς ἐπιστολάς του, εἶναι αὐτὸς ὅστις εὗρέθη παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ ποιητοῦ κατὰ τὴν μετὰ τῶν Ἰακωβάτων ἐν τῇ Βουλῇ συμπλοκὴν του. Ἀποσυρθεὶς πολὺ ἐνωρὶς ἀπὸ τὴν ἐνεργὸν πολιτικὴν, ἔζησεν εἰς τὸν ἱστορικὸν πύργον τῶν Κιτριῶν μακρὰν ζωὴν μονήρη καὶ φυσιολατρικὴν, μὲ τὴν συντροφίαν τῶν βιβλίων καὶ τῶν πουλιῶν, τῶν φυτῶν καὶ τῶν ἀνθέων, καὶ ἀπέθανεν ἐκεῖ πρὸ ὀλίγων ἐτῶν εἰς βαθὺν γῆρας. Ὁ δεῦτερος υἱὸς τοῦ Ἠλίου Κατσάκου, ὁ Δημήτριος, ἀπέθανε προώρως. Ἄλλ' ἠτύχησεν αὐτὸς νὰ ἀφήσῃ υἱοὺς καὶ ἀπογόνους, οἵτινες συνεχίζουσι σήμερον ἀνταξίως τὸ ὄνομα καὶ τὰς οἰκογενειακὰς παραδόσεις.

Σ. Β. ΚΟΥΓΕΑΣ

